

Hurudan diakoni, för vem och varför? En bred genomgång av diakoni med speciellt fokus på den Svenska kyrkan

**Elisabeth Christiansson Drake, Mats J. Hansson &
Stig Linde (red.)**

Diakoni – reflektion och praktik. Stockholm. Verbum. 2022. 293
sidor.

Trots att den digra boken i smaragdgrön färg fokuserar på diakonin i vårt västra grannland, ställer den viktiga frågor och perspektiv också för en finländsk läsare. Författarna är akademiker och diakoner, en del både och, vilket gör att teori varvas med praxis på ett lättillgängligt sätt. Därtill är språket sådant att också kyrko- och samhällsintresserade icke-akademiker kan få mycket ut av sin läsning. Även om man befinner sig i Finland. Som exempel på språkbruket förklaras ord som "saliga", vilket är ett vanligt förekommande teologiskt begrepp, som inte alla icke-religiösa nödvändigtvis förstår, och säkert inte heller alla kyrkogångare. Även benämningen "tullindrivare" förklaras ingående av Göran Agrell för att läsaren på ett djupare plan skall kunna förstå innebörden av en biblisk betraktelse om Jesu måltidsgemenskap med tullindrivare och syndare. Denna lättillgänglighet drar inte ner bokens komplexitet, utan är snarare ett trevligt sätt att visa respekt för läsaren.

Författarna vänder sig till studenter på högskole- och institutnivå och till diakonala utövare, men jag anser boken relevant även för forskare. Det största bidraget ligger i bredden, att verket tar upp såväl diakonins bibliska förankring, reflektioner kring betydelsen av mänskliga rättigheter för diakoni, genusperspektiv på kyrkans verksamhet, och diakonens roll i församlingen både historiskt och idag, för att bara nämna några perspektiv. Flera av texterna är så färska att även covid19-pandemin och dess konsekvenser för samhället och kyrkan glimtar fram stundvis. Alla med intresse av diakonins särart och framför allt forskare med specifika/smala forskningsfrågor gynnas av att ta del av bokens spännvidd.

Det jag saknar i antologin är en diskussion om diakoni och familjevåld, eller våldsoffer över huvud taget. Det tabu och den tystnad som existerar kring övergrepp i nära relationer verkar råda även i detta verk. Jag hade också önskat att begreppet och synen på kund/klient/besökare hade behandlats, eftersom denna har förändrats under diakonins utveckling och åskådliggör relationen mellan hjälpare och hjälpt. Elinn Leo Sandberg tar i och för sig upp *gåvans börda*, ett begrepp som visar hur svårt det är att hjälpa på ett bra sätt. När mottagaren inte kan ge en gengäva skapas en tacksamhetsskuld till diakoniarbetaren, vilken också hindrar hen att framföra önskemål eller kritik och kanske bygger på den skam och stigma som ofta är förekommande hos hjälpbehövande.

En del kapitel tar mera specifikt sig an situationen i Sverige, t.ex. Elisabeth Christiansson Drake i sin genomgång av diakonatet som en vigningstjänst i Svenska kyrkan och Magnus Karlsson i sitt bidrag om mänskliga rättigheter och det s.k. samhällskontraktet, vilket han exemplifierar med en stor undersökning av den svenska stadsmissionen. Här syftar han på hur människor kommer överens om hur man ordnar ett fungerande samhälle och samspelen mellan människor. Karlsson har för övrigt en intressant diskussion om rättigheter, där han kopplar ihop både global och lokal nivå. Han skriver att relationen mellan välfärdsstatens partikulära rättigheter (att man är svensk medborgare, helt enkelt) och t.ex. FN:s universella mänskliga rättigheter (som gäller alla människor i hela världen) gör situationen komplicerad. Hur skall diakonin tänka när medborgarnas välfärd ställs mot hela världens behov?

Men även dessa rikssvenska kapitel kan ha relevans för den finländska läsaren. Någon forskare kunde t.ex. låta sig inspireras av den undersökning som Charlotte Säll och Karin Ahlqvist presenterar om liturgisk tjänstgöring för diakoner. En jämförande enkätundersökning i den evangelisk-lutherska kyrka i Finland skulle vara väldigt intressant att läsa, vilken är diakoniarbetarens uppgifter i kyrkans gudstjänst, och hur skiljer den sig från situationen i Sverige? Också i Miriam Hollmers kapitel om församlingsdiakoni finns mycket statistik om verksamheten i Svenska kyrkans diakoni, denna kunde någon hugad forskare med fördel jämföra med den existerande statistik som finländska evangelisk-lutherska kyrkan samlar in årligen. Hollmer presenterar också en klassificeringsmodell för diakonala verksamheter, vilken med fördel kan användas som teoretiskt grepp i empiriska studier när man vill förstå hur samma diakoni kan ordna soppluncher och bemöta till exempel extremism.

Diakonibefattningar är inget obligatorium för pastoraten i Sverige, påpekar Elisabeth Christiansson Drake och Stig Linde. Här finns en skillnad till Finland, där diakonin är lagstadgad för varje församling. Författarna menar att det saknas riktlinjer för organiseringen av de svenska församlingarnas diakoni, samtidigt som det finns stora skillnader i diakonisyn: är det alla döptas ansvar, eller ett arbetsområde för församlingen? De redogör för en utredning i Sverige som landar i att församlingar passar bäst för att ägna sig åt "lättare välfärdsuppgifter med flexibel organisation", antingen med egen eller extern finansiering. Samtidigt har sammanslagningar av församlingar till större enheter lett till nya befattningar, och Svenska kyrkan har numera också diakonistrategier eller samordnare på sina lönelistor.

Flera kapitel går in på frågan om välfärdsstaten. Stig Linde visar i en översikt hur utvecklingen gått från att vara en folkkyrka i ett enhetssamhälle till att bli en majoritetskyrka i ett pluralistiskt samhälle, och därifrån vidare till att bli en marknadsaktör på en välfärdsmarknad. Den nyaste rollen för kyrkan är att agera som demokratiarena och för förändring i det civila samhället. Linde påpekar dock att rollerna kan förekomma samtidigt i en mix, med olika förväntningar på den Svenska kyrkan. Ninna Edgardh, i sin tur, tar i itu med utmattningen inom omsorgsarbetet dit hon också räknar diakonin. Hon lyfter dessutom upp en feministisk sida av problemet, i och med att nio av tio diakoner i Svenska kyrkan är kvinnor. Ändå menar Edgardh att den "diakonins kyrka" hon målar upp på ett särskilt sätt kan svara mot vår tids svårigheter. Mats J. Hansson tar upp en viktig aspekt av kyrkans och samhällets relation när han diskuterar "kyrkans sociala ansvarstagande". Detta gör han som en del i en längre behandling av själva diakoniförståelsen: vad är riktigt diakoni? Och vilken är skillnaden mellan diakoni och *diakonia*?

Ett svar kommer i kapitlet av Katarina Glas och Åsa Nyström, som bredar perspektivet av diakoni till att gälla alla döpta: det diakonala uppdraget finns hos envar och praktiseras i vardagen. Den här kallelsen hos alla döpta kan organiseras av kyrkans diakonala verksamhet som får leda arbetet och stå för strukturerna. Glas och Nyström tar upp motiv för ideellt engagemang, hur man hittar ett sådant och visar en modell för hur man kan vårda detta ideella medarbetarskap (KASAM).

Ett annat genmäle presenteras av Maria Leijman och Jenny Zetterqvist, som går i en annan riktning. Diakonin bör lyfta blicken och få syn på de underliggande orsakerna till människors problem, i stället för att bara arbeta

reaktivt på individnivå. Genom ett människorättsbaserat arbetssätt kan man förskjuta betoningen och se de större problemen på samhällsnivå.

En blick framåt avslutar boken, med utmaningar som målas upp för Svenska kyrkan, dessa kan med fog också läsas i Finland. Christiansson Drake och Linde diskuterar svårigheten att prioritera dels bland uppgifter, dels hur människors behov och samhällsproblem skall hanteras. Är det social sammanhållning som är viktigast (syföreningar etc.), eller är det att lyfta fram rösten hos den svaga (politisk/profetisk diakoni)? Eller är det diakonins konkreta och praktiska bistånd? Antagligen alla tre möjligheter, men i vilken kombination? Det ur kyrkans synvinkel. Om man tar den hjälpsökandes perspektiv är det svårt att veta *att* man kan söka stöd och vilken hjälp man kan förvänta sig från församlingen. Dessa frågor som för övrigt dyker upp i flera kapitel är något också kyrkor, religiösa utövare och forskare i Finland bör fundera över.

Sammantaget rekommenderar jag antologin för alla intresserade av spänningen mellan kyrka och samhälle, inte bara på organisationsnivå utan också på individnivå.

Lise-Lotte Hellöre